

טופס סילבוס

גישות אתיות וחברתיות באדריכלות העכשוויות

Social and Ethical Approaches in Contemporary Architecture

סמסטר ב' תש"פ

4 ש"ס

סוג המסגרת: סמינר

שם המרצה: שלי כהן

דואר אלקטרוני: local.shelly.c@gmail.com

טלפון: 0522381438

תיאור הקורס

מטרת הקורס היא להציג גישות עכשוויות שונות ליישום חשיבה אתית וחברתית בפרקטיקה האדריכלית. בעידן של נסיגת מדינת הרווחה, הפרטה, וכלכלה נואו ליברלית, מרבית הפרויקטים המתוכננים ונבנים בעיר הם ביוזמת כוחות השוק או משרתים את הקבוצות החזקות בחברה, והתכנון המרחבי מעודד דחיקת קבוצות חלשות מן העיר. הפתרונות למשבר הדיור מדגישים מדדים כמותיים ולא אדריכליים של דיור. מבקרי האדריכלות מותחים ביקורת על עיסוק היתר בצורה האדריכלית ועל התפתחות של אדריכלות הראווה, על חשבון התמקדות בשאלות חברתיות. מהן אפשרויות הפעולה של אדריכלים לטובת כלל האוכלוסייה, גם המוחלשת, ולקידום ערכים חברתיים כמו צדק, וגיוון חברתי?

כתגובת נגד לתכנון עבור כוחות השוק, התפתחו בתחום האדריכלות דיונים ודרכי עשייה למען מטרות חברתיות ומתוך גישות אתיות: אדריכלים, מעצבים ומתכננים יוזמים או מצטרפים ליוזמות של קהילות, ארגוני חברה אזרחית, קליניקות באקדמיה, או של הממסד העירוני ומתכננים פרויקטים עבור מוחלשים. בנוסף הם יוזמים תכנון אלטרנטיבי שיענה על צרכי קהילות ואזורים מוחלשים; אדריכלים מתכננים פתרונות דיור ורווחה לסיוע במצבי משבר וקונפליקט ולקליטת גלי מהגרים; מתכננים ואדריכלים משתפים קהילות בתהליך עיצוב המרחב הציבורי; אדריכלים משכנעים יזמים להרחיב את הפרוגרמה היזמית, ולפנות מקום או לארח שימושים ציבוריים וקהילתיים במבנים בבעלות פרטית. בנוסף הם מגנים על האינטרסים של מגוון משתמשים, ולא רק על אלו של לקוחות או מזמיני העבודה; מעצבים ואדריכלים מפתחים תכניות ומודלים אלטרנטיביים למגורים ולחיים בעיר, חלקם מדגישים גוון חברתי, רב-תרבותיות ומשתתפים מגדריים וגילאיים. מתכננים ואדריכלים נאבקים בגיטרופיקציה ובדחיקת דיירים עניים משכונות מגוריהם; מבנים שתקופת הזוהר שלהם חלפה עוברים שימוש מחדש (re-use), כדי לספק אדריכלות ברת השגה למגוון צרכים, חלקם זמניים וחברתיים.

במהלך הקורס נכיר תיאוריות ומושגים שמציעה האדריכלות העכשווית כפתרון לבעיות חברתיות; נבחן דוגמאות רבות בצורה ביקורתית ונשפוט את איכותן האתית, החברתית והאדריכלית, וניישם את צורות המחשבה ואת הגישות האתיות במחקר מקרי מבחן ובכתבת עבודת סמינר מסכמת.

This course reviews various contemporary social and ethical approaches in architectural thought and practice. In an age of neoliberal economics, privatization, and a declining welfare state, most urban projects currently planned and built are initiated by market forces or otherwise serve society's wealthiest. Current spatial planning therefore marginalizes and pushes various groups away from the city locale. Architecture critics therefore comment on what they view as the rise of an architecture of spectacle and an overemphasis on form at the expense of social questions.

In response, recent years have seen the development of modes of action that view and practice architecture from an ethical standpoint. Architects can act directly to promote social values and relieve spatial injustice: Architects, planners, and designers initiate or collaborate with communities, civil society organization, academic clinics, and municipal authorities to plan projects for marginalized groups and planners and

architects initiate alternative planning to meet the needs of marginalized areas; Architects convince entrepreneurs to expand their program to include public and communal uses, thus protecting the interests of a variety of users, not just those of their clients; Planners and architects develop alternative plans and models to city life that take in to consideration parameters such as gender and age group; Architects and planners fight gentrification and the dislocation of poor residents from their neighborhoods. Older structures, much past their prime, are reused to accommodate the social needs of various users.

The course introduces the relevant theory, concepts, common problems, and relevant solutions through contemporary ethical and social approaches. We will critically examine various examples and discuss their ethical, social, and architectural value, as well as apply these various modes of thought in research of case studies in a seminar paper.

דרישות הקורס

נוכחות והשתתפות בקורס. הצגת מאמר תיאורטי אחד מתוך רשימת הקריאה (רפרט) וניתוח של מקרי מבחן רלוונטיים לאחת הגישות שילמדו בקורס בעבודה סמינריונית.

מרכיבי הציון הסופי

רפרט 30%, עבודת סמינר 70%.

נושאי הקורס

- שיעור 1: מבוא: התרחקות האדריכלות ממטרות חברתיות וגלי ביקורת חברתית על האדריכלות ממחצית המאה ה-20 ועד להווה.
- שיעור 2: מעורבות משתמשים ומגוון קבוצות בתהליך התכנון והעיצוב של המרחב הציבורי ומאבקים אזרחיים על העיר.
- שיעור 3: אתיקה של דאגה אכפתית ואקטיביזם בהתערבויות אדריכליות עבור מוחלשים.
- שיעור 4: הסרת הגדרות, אירוח ופינוי מקום לשימושים חברתיים וציבוריים בפרויקטים של המגזר הפרטי ובמרחב הציבורי.
- שיעור 5: גוון ושונות כערכים חברתיים: תכנון מגדרי, גילאי ורב תרבותי. פיתוח של מודלים שיתופיים למגורים ולחיים בעיר.
- שיעור 6: פתרונות אדריכליים הומניטריים למצבי משבר וקונפליקט, וקליטת גלי מהגרים.
- שיעור 7: עירוב שימושים, שימוש חוזר (reuse) ועידוד שימושים ברי השגה וזמניים במבנים שתקופת הזוהר שלהם חלפה.
- שיעור 8: הגשת עבודות סמינריוניות. גיבוש נושא המחקר ושאלת המחקר.
- שיעור 9: מעורבות אדריכלים במאבקים לשינוי מדיניות וביוזמות תכנון אלטרנטיבי.
- שיעור 10: האם לגישות אתיות וחברתיות יש ביטוי בעיצוב האדריכלי?
- שיעור 11: ביקורת על "עשיית הטוב" באדריכלות
- שיעור 12: תכנון כנגד ג'נטריפיקציה.
- שיעור 13: הגשות מחקר מקרה המבחן.

רשימת ספרות

- שיעור 1: ביקורת חברתית על האדריכלות ממחצית המאה ה-20 ועד היום.
Crawford, Margaret, 1991. "Can Architecture Be Socially Responsible?" in Diane Ghirardo (ed.), *Out of Site: A Social Criticism of Architecture*, Seattle: Bay Press.
- שיעור 2: מעורבות משתמשים בתהליך התכנון והעיצוב של המרחב הציבורי והמאבק על העיר.
Don Mitchell, 2003, *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*, chapter 4, pp. 118-160.
- דורית גורפינקל ואפרת איזנברג (2018). האינדיבידואליזציה של מאבקים עירוניים: גינת קריית ספר כמקרה מבחן לפעילות קולקטיבית, *סוציולוגיה ישראלית*, יט(2).
- צירצ'מן, א' וסדן, א' (2003). *השתתפות – הדרך שלך להשפיע*. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- משגב, חן ופנסטר, טובי, 2014. "הזכות לעיר ואקטיביזם מרחבי: מאהל המחאה בגן לוינסקי," *המרחב הציבורי* 8.

שיעור 3: אתיקה של דאגה ואקטיביזם בהתערבויות אדריכליות עבור מוחלשים.
שלי כהן, 2017. "יזומות אדריכליות חברתיות מנקודת המבט של האתיקה הפמיניסטית", **תמרורות: פמיניזם ומרחב בישראל**, עמ' 29-46.

Doucet Isabelle, & Cupers, Kenny, 2009. "Agency in Architecture: Reframing Criticality in Theory and Practice," *Footprint 4*, pp. 1-6.

Awan, Nishat, Schneider, Tatjana & Till, Jeremy 2011. *Spatial Agency: Other Ways of Doing Architecture*, London & New York: Routledge.

שיעור 4: הסרת גדרות, אירוח ופינוי מקום לשימושים חברתיים וציבוריים.
הברמאס 1996/2001 "המרחב הציבורי" בתוך: דן כספי, **תמונות בראש: דעת הקהל ודמוקרטיה**, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה.

פלוק, ורד, נוי גורן, שירה (2011). **יוצאים אל הכלל**, עמותת אדריכלים מאוחדים בישראל.
יעקובי, חיים, 2008. "עיר, אירוח, כוח", אירוח Hosting 2008, ערכו סיגל ברניר ויעל מוריה, הביאנלה הבינלאומית בבת-ים לאדריכלות הנוף העירוני, עמ' 34-38.

שיעור 5: גוון ושונות כערכים חברתיים: תכנון מגדרי, גילאי ורב תרבותי.
טליה מרגלית, 2017. "דירות, תכנון ואזרחות עירונית חד הורית", **תמרורות: פמיניזם ומרחב בישראל**, ערכה טולה עמיר, מודן הוצאה לאור, חרגול הוצאה לאור.

Recalcati, Stefano, 2015. *Shaping Ageing Cities: 10 European case studies*, Arup, *Help Age International, Intel, Systematica*.

Eva Kail, 2011. *Gender Implementation in Vienna – an overview*.

Schittich, Christian, 2007. *In Detail: Housing for People of All Ages*, In Detail (englisch), Birkhäuser Architecture.

שחר, אורין, אלונה נצן-שיפטן ורחל זבה, 2007. "גבולות ופתחים של קדושה: הקריה החסידיית בחצור הגלילית", שלי כהן וטולה עמיר (עורכות), **צורות מגורים: אדריכלות וחברה בישראל**, תל-אביב: חרגול.

שיעור 6: פתרונות אדריכליים הומניטריים למצבי משבר וקונפליקט.

Sinclair, Cameron, 2006. "Introduction: I hope it's a long list," in *Architecture for Humanity* (ed.), *Design Like You Give a Damn: Architectural Responses to Humanitarian Crises*, New York: Metropolis Books.

Cacahola Schmal, Peter, Elser Oliver & Scheuermann, Anna 2016. *Making Heimat: Germany, Arrival Country, Germany: Erschienen im Hatje Cantz Verlag*.

Zuckerman Jacobson, Heidi, Bruderlein, Claude, Pollock, Naomi & Eyal Weizman, 2014.

Shigeru Ban: Humanitarian Architecture. Aspen Art Press/D.A.P.

שיעור 7: עירוב שימושים, שימוש חוזר ועידוד שימושים ברי השגה וזמניים במבנים שתקופת הזוהר שלהם חלפה.

Muck Petzet, Konstantin Groice and Erica Overmeer, 2012. *Reuse, Reduce, Recycle*, Venice Biennale, German Pavilion.

Sobel Lee S., Bodzin Steven, 2002, *Greyfields into Goldfields: Dead Malls become Living Neighborhoods*, Congress for the New Urbanism.

שיעור 8 הגשה ראשונה עבודות מחקר: גיבוש נושא המחקר.

שיעור 9: מאבקים אדריכליים לשינוי מדיניות ויזומות תכנון אלטרנטיבי.

שלי כהן, אפרת אייזנברג וערן טמיר טאויל, 2013. "מ(ה)התנגדויות לתכנון: 3 רגעים של תכנון אלטרנטיבי", טקסט אוצרות לתערוכה בגלריה בבית האדריכל.

אפרת כהן-בר ואילה רונאל, 2013. תכנון דינמי ביוזמת תושבים תכניות בנות מימוש בירושלים המזרחית - הצעה לפתרון מצוקת הדיור, במקום מתכננים למען זכויות תכנון

שיעור 10: ביטוי אדריכלי ואסתטי לגישות אתיות.

Kroll, Lucien, 1984. "Anarchitecture," in Richard Hatch (ed.), *The Scope of Social Architecture*, New York: Van Nostrand Reinhold, pp.167-181.

Meyer, Elizabeth K., 2008. "Sustaining beauty. The performance of appearance: A manifesto in three parts" *Journal of landscape architecture*, spring, pp. 6-23.

שיעור 11 : ביקורת על "עשיית הטוב" באדריכלות.

Nussbaum, Bruce, 2010. "Is Humanitarian Design the New Imperialism? Does Our Desire to Help Do More Harm Than Good?" *CoDesign* 7.

Jones, Paul, & Kenton Card, 2011. "Constructing 'Social Architecture': The Politics of Representing Practice," *Architectural Theory Review* 16(3), pp. 228-244.

שיעור 12 : תכנון כנגד ג'נטריפיקציה.

מרקוזה, פיטר, 2014. "קיימות וצדק, יעדים לערי המחר", טובי פנסטר ואורן שלמה (עורכים), **ערי המחר : תכנון צדק וקיימות היום**, תל-אביב : קו אדום הוצאת הקיבוץ המאוחד.

Lupton, Ruth and Fuller, Crispian ,2009. Mixed communities: A new approach to spatially concentrated poverty in England. *International journal of urban and regional research*, 33 (4). pp. 1014-1028.

שיעור 13 הגשת מחקר מקרה המבחן לקראת כתיבת העבודה.